

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. ŻURAWIA 4 skr. pt. 24 00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04, 29-35-69

ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

TELEFON DYŻURNY: 21-34-34

BDF/255/10/86

OPINIE O PROKURATURZE

Wyniki badania ankietowego

Wrzesień 1986

Jednym z celów badania ankietowego przeprowadzonego przez CBOS w kwietniu br. pod hasłem "Opinie o wymiarze sprawiedliwości i prokuraturze"¹ było poznanie społecznej oceny działalności prokuratury.

Warto na wstępie podkreślić, że prawie 80% badanych nigdy nie było w prokuraturze. Spośród tych, którzy zetknęli się z tym urzędem osobiście, blisko połowa /47,9%/ określiła swoje wrażenia jako pozytywne, odczucia pozostałych były negatywne /44%/ lub nieokreślone /9%/. Nieliczna jest również grupa osób /5%/, które czują się pokrzywdzone przez ten urząd. Można zatem powiedzieć, że opinie i oceny wyrażone przez większość respondentów są wynikiem cudzych doświadczeń, obiegowych opinii, rozpowszechnionych stereotypów itp.

1. Odczucia na temat zadań prokuratury

Zdecydowana większość ankietowanych wykazuje małą znajomość zadań stawianych urzędowi prokuratorskiemu. Na pytanie: "Czy Pań/i/ zdaniem poza prowadzeniem śledztw, nadzorowaniem dochodzeń oraz oskarżaniem przed sądem prokurator ma obowiązek wykonywania jakichś innych zadań?" prawie 70% badanych odpowiedziało "nie wiem, trudno mi powiedzieć", a dalsze 18,2% wyraziło przekonanie, że zadania prokuratora ograniczają się do wymienionych w pytaniu. Zaledwie 12,7% respondentów obok podstawowych funkcji urzędu prokuratorskiego postrzega inne, takie jak: działalność profilaktyczna, upowszechnianie wiedzy prawniczej, kontrola przestrzegania prawa w urzędach państwowych i jednostkach gospodarczych. Do najrzadziej wymienianych zadań należy pomoc obywatelom w dochodzeniu swoich praw. W społecznym odczuciu najważniejsze są więc represyjno-dochodzeniowe funkcje tego urzędu, natomiast zadania związane z ochroną praw obywateli w postępowaniu cywilnym bądź administracyjnym są prawie niewidoczne. Świadczy o tym również analiza odpowiedzi na inne pytanie ankiety. Zapytano badanych, czy i w jakim stopniu zostali pokrzywdzeni przez wymienione w ankiecie instytucje /m.in. zakłady pracy, spółdzielnie mieszkaniowe,

¹ Badanie przeprowadzono techniką wywiadu kwestionariuszowego na 1498-osobowej reprezentatywnej udziałowej próbie dorosłej ludności Polski. Charakterystykę społeczno-demograficzną badanej zbiorowości podano w aneksie.

sąd, prokuraturę, urząd administracji państwowej/ lub osoby prywatne /obce czy rodzinę/. Odpowiedzi twierdzącej udzieliło około 60% badanych /924 osoby/, ale tylko 4% pokrzywdzonych zwracało się w związku z tym do prokuratury, 15,7% - do MO, a 13,4% próbowało załatwić swoją sprawę na drodze sądowej.

Tej samej kwestii dotyczyło inne pytanie ankiety, z tą jednak różnicą, że zadano je wszystkim ankietowanym w sposób projekcyjny: "Załóżmy, że znalazł/a/ się Pan/i/ w roli poszkodowanego przez osobę prywatną bądź instytucję. Które z niżej wymienionych dróg załatwienia sprawy uznał/a/by Pan/i/ za najbardziej skuteczne w sytuacji, gdy zostały wyczerpane wszelkie możliwości ugodowego rozwiązania konfliktu?". Zgłoszenie sprawy do prokuratury znalazło się aż na szóstym miejscu /16,1% wskazań/. O wiele bardziej skuteczne w społecznym odczuciu okazało się działanie w odpowiednim urzędzie /47,1%/, złożenie sprawy do sądu /33%/, napisanie skargi do radia, TV lub prasy /27,2%/, zwrócenie się do organizacji społecznej lub politycznej /20,3%/, wreszcie do MO /16,9%/.

3. Opinie o działalności prokuratury

Do podstawowych zadań prokuratury należy prowadzenie śledztw i nadzór nad dochodzeniami. Interesowało nas, jak badani postrzegają prokuratorską hierarchię ważności poszczególnych rodzajów spraw /przestępstw/. Pytanie brzmiało: "Załóżmy, że do prokuratury wpłynęły doniesienia o wymienionych niżej przestępstwach. Jak prokurator, Pana/i/ zdaniem, zaangażuje się w wyjaśnienie tych spraw?". Rozkład odpowiedzi na to pytanie przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1

w procentach

Rodzaje przestępstw	Zaangażowanie prokuratora		
	mniejsze niż wymaga obowiązek	tylko takie, jak wymaga obowiązek	większe niż wymaga obowiązek
Spekulacja	8,3	57,8	27,5
Napaść na taksówkarza	6,4	43,7	46,2
Rozpowszechnianie ulotek przeciwko władzy	3,8	20,6	69,5
Kradzież prywatnego samochodu	33,6	56,5	5,6
Obraza funkcjonariusza MO	2,7	24,8	68,1
Produkcowanie bimbru	7,8	44,7	41,3
Przyjęcie łapówki przez urzędnika państwowego	20,0	43,1	26,8
Kradzież mienia społecznego	6,7	51,8	36,7

W opinii badanych prokuratorzy bardziej angażują się w dochodzenia w przypadku przestępstw skierowanych przeciw państwu oraz szczególnie groźnych społecznie, znacznie mniej natomiast w obronę interesów obywateli i ich mienia.

Szczególnie krytyczni w tej kwestii okazali się badani o negatywnych doświadczeniach z urzędem prokuratorskim. Spośród nich 80,4% podkreśliło nadgorliwość prokuratorów w sprawie rozpowszechniania ulotek przeciwko władzy, a 80,1% w sprawie obrony funkcjonariusza MO. Zdaniem tej grupy badanych prokuratorzy wykazują mniejsze zaangażowanie w sprawę kradzieży prywatnego samochodu /52,2% wskazań/. Wypowiedzi respondentów, którzy nie mieli żadnych osobistych doświadczeń z urzędem prokuratorskim są zbliżone procentowo do wypowiedzi osób, które wyniosły z tych kontaktów wrażenia pozytywne.

Kolejnym przedmiotem ocen respondentów były prokuratorskie wnioski w sprawie kar dla osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa. Zdaniem 20,8% badanych prokuratorzy żądają kar zbyt surowych, 41,9% uznało je za właściwe, a 11,8% oceniło je jako zbyt łagodne. Co czwarty respondent /25%/ nie ma sprecyzowanej opinii na ten temat. I w tym wypadku największy krytycyzm okazali badani, którzy negatywnie ocenili swoje kontakty z prokuraturą. Spośród nich 32,4% oceniło prokuratorskie propozycje kar jako zbyt surowe, a tylko 25,3% - jako odpowiednie. Procenty wskazań dwóch pozostałych grup /nie mających kontaktów z prokuraturą i z pozytywnymi doświadczeniami w urzędzie prokuratorskim/ były do siebie zbliżone.

Przekonanie o tym, że w prokuraturze można liczyć na sprawiedliwość społeczną wyraziła mniejszość respondentów. Tylko 18,7% badanych uważa, że wszyscy podejrzani są tam traktowani jednakowo, zdaniem 44,5% zależy to od ich społecznego usytuowania, 36,9% nie ma sprecyzowanej opinii na ten temat. Na niejednakowe traktowanie w urzędzie prokuratorskim najczęściej zwracają uwagę inteligenci, pracownicy handlu i usług oraz członkowie b. "Solidarności".

Osoby, które w opinii badanych są lepiej traktowane w prokuraturze, można zaliczyć do następujących grup:

- wysoko postawionych w hierarchii władz państwowych, np. członkowie rządu, decydenci, prominenci /40,8%/
- mających znajomości, układy /29,2%/

- zamożnych, których stać na łapówki /21,3%/,
- o wysokiej pozycji społecznej /19,3%/.

Znacznie rzadziej - wbrew obiegowym opiniom - wymieniano: MO, wojsko, działaczy partyjnych, ludzi powiązanych z organami wymiaru sprawiedliwości. Bardzo rzadko /1,5% wskazań/ stwierdzano, że gorzej traktowane są w prokuraturze osoby podejrzane o dokonanie przestępstw o charakterze politycznym.

Jako uszczegółowienie tego problemu można potraktować odpowiedzi na inne pytanie kwestionariusza: "Czy Pana/i/ zdaniem zdarzają się wypadki niesłusznego umorzenia przez prokuraturę postępowania karnego?". Jest to jednak pytanie o fakty, a nie odczucia, jak było poprzednio, a pozytywna odpowiedź na nie jest poważnym oskarżeniem prokuratury. Dlatego też przeważają tu wypowiedzi ostrożne i wyważone. Zwraca uwagę bardzo liczna grupa osób /47,9%/, które nie udzieliły konkretnej odpowiedzi. Pozostali podzielili się na trzy równe mniej więcej grupy przekonanych o tym, że takie wypadki mają miejsce: często /14,5%/, rzadko /18,2%/, nigdy lub bardzo rzadko /19,3%/.

Najmniej liczna okazała się grupa badanych zarzucających prokuratorom częste łamanie zasady równości wobec prawa /14,5%/. Jeżeli jednak uwzględnimy respondentów przekonanych, że takie fakty mają miejsce w prokuraturze rzadko /18,2%/, to grupa osób dostrzegających nieprawidłowości w pracy urzędów prokuratorskich będzie znaczna /32,7%/. Warto wspomnieć, że bardziej krytyczni w ocenie tej kwestii są inteligenci, pracownicy umysłowi, członkowie b. "Solidarności", osoby mające powiązania z wymiarem sprawiedliwości /rodzinne lub towarzyskie/ oraz negatywnie oceniające swój bezpośredni kontakt z prokuraturą. Te grupy bowiem częściej niż pozostali badani zarzucają prokuratorom niesłuszne umarzenie postępowania karnego.

Osoby, które w opinii badanych mogą liczyć na umorzenie sprawy, dadzą się zaliczyć do następujących grup:

- wysoko postawionych w hierarchii władz państwowych, np. prominenci, ministrowie, decydenci, wyżsi urzędnicy państwowi, dyrektorzy /35,2%/,
- mających odpowiednie znajomości, "ustosunkowanych" /33,5%/

- zamożnych, których stać na łapówkę /24,4%/,
- działaczy partyjnych, pracowników aparatu partyjnego /14,3%/,
- pracowników MO, SB i wojska /13,3%/,
- mających znajomych w wymiarze sprawiedliwości /9,7%/.

Można więc stwierdzić, że wysoka pozycja w hierarchii władz państwowych, gospodarczych lub partyjnych, właściwe znajomości lub odpowiednio wysoka łapówka, stwarzają - zdaniem sporej części badanych - szanse uwolnienia człowieka od zarzutu popełnienia czynu niezgodnego z prawem, a przynajmniej zapewniają mu lepsze traktowanie w czasie dochodzenia.

4. Obraz prokuratora

Badanym przedstawiono listę cech /pozytywnych i negatywnych/, które skłonni są przypisywać większości prokuratorów, z prośbą o ustosunkowanie się do każdej z nich. Szczegółowy rozkład odpowiedzi przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2

w procentach

Cechy i zachowania	Odpowiedzi		
	zdecydowanie tak i raczej tak	raczej nie i zdecydowanie nie	trudno mi powiedzieć
<u>Pozytywne</u>			
Wysokie kwalifikacje zawodowe	87,4	5,2	7,4
Rzetelność, dociekliwość	70,5	18,6	10,4
Szacunek społeczny, poważanie	65,0	21,6	13,2
Bezstronność, obiektywizm	59,4	27,2	13,0
Sprawiedliwość decyzji	54,1	19,3	26,4
Kulturalne, godne traktowanie podejrzanych	49,1	26,3	24,3
<u>Negatywne</u>			
Chęć udowodnienia winy za wszelką cenę	59,1	24,2	16,5
Napastliwość mów oskarżycielskich	49,4	25,8	24,4
Podatność na naciski z góry	43,9	35,9	19,8
Naciski na sędziego	38,9	36,0	24,8
Bezдушność, znieczulica	24,5	52,4	22,9
Branie łapówek	21,7	43,0	34,8
Brutalność w trakcie dochodzeń, przesłuchań	19,1	50,3	30,4

Badani przyznali prokuratorom bezsprzecznie trzy cechy pozytywne: wysokie kwalifikacje zawodowe, rzetelność i dociekliwość w prowadzeniu dochodzeń. Natomiast w przypadku pozostałych ocen daje się zauważyć polaryzacja stanowisk. Przeszło połowa badanych uznaje wprawdzie sprawiedliwość decyzji prokuratorowskich i przypisuje im bezstronność i obiektywizm, ale również znaczna część /40-60%/ zgadza się z występowaniem takich cech i zachowań, jak chęć udowodnienia winy za wszelką cenę, a także brak ich niezawisłości /podatność na naciski z góry/. Mniejszość, bo co piąty badany, przychyliła się do opinii o nieuczciwości prokuratorów /branie łapówek/, stosowaniu przez nich brutalnych metod w trakcie przesłuchań oraz zarzuca im bezduszną i znieczulicę, ale też prawie połowa respondentów odrzuca taką opinię, a blisko 1/3 nie zajmuje żadnego stanowiska w tych drażliwych kwestiach. Wprawdzie 65% respondentów jest przekonanych o dużym prestiżu prokuratora w naszym społeczeństwie, zapytani jednak, w jakim zawodzie chcieliby widzieć swoje dziecko w sytuacji, gdyby ukończyło ono studia prawnicze, wymieniali je w następującej kolejności: adwokat, radca prawny, pracownik naukowy, sędzia, notariusz, pracownik administracji państwowej i wreszcie - prokurator /3,4% badanych/. Na ostatnim miejscu znalazł się oficer MO. Można sądzić, że na taki wybór mają wpływ z jednej strony oczekiwania dotyczące wysokich zarobków, które bardziej kojarzą się z wykonywaniem zawodu adwokata czy radcy prawnego, z drugiej zaś kojarzenie stanowiska prokuratora z funkcjami represyjnymi.

Obraz prokuratora zmienia się jednak w zależności od tego, kto go rysuje. Jest sprawą zrozumiałą i oczywistą, że największy krytycyzm prezentują osoby obciążone negatywnymi doświadczeniami z urzędem prokuratorowskim. Dlatego też ciekawsze są różnice w opiniach o prokuraturach z uwzględnieniem społecznego środowiska badanych. Inteligencji częściej niż pozostali badani zgadzali się z opinią o braku niezawisłości prokuratorów /podatność na naciski z góry - 57,8%/, ale również częściej przychylali się do opinii o kulturalnym traktowaniu przez nich podejrzanych /59,4%/. Na napaśliwość mów oskarżycielskich najbardziej wyczuleni okazali się robotnicy wykwalifikowani /55,1%/. Oni też rzadziej niż pozostali

badani oceniali decyzje prokuratorów jako sprawiedliwe /47,8%/. W najmniej korzystnym świetle widzą prokuratorów pracownicy handlu i usług. Częściej niż inni mówili oni o przyjmowaniu przez nich łapówek /27,4%/ oraz stosowaniu brutalnych metod w trakcie przesłuchań /23,2%/. Najrzadziej też przychylali się do opinii o kulturalnym traktowaniu podejrzanych /39,6%/.

Jeszcze bardziej zróżnicowane są opinie o prokuratorach ze względu na aktywność polityczną badanych, a zwłaszcza przynależność do PZPR i b. "Solidarności" /tab. 3/.

Tabela 3

Cechy i zachowania	w procentach	
	Członkowie PZPR	Członkowie b. "Solidarności"
Podatność na naciski z góry	38,5	53,3
Naciski na sędziego	26,4	43,5
Przyjmowanie łapówek	15,4	28,2
Brutalność w trakcie przesłuchań	14,8	24,2
Kulturalne traktowanie podejrzanych	58,2	39,2
Sprawiedliwość decyzji	64,3	48,0

5. Społeczna gotowość do współdziałania z milicją lub prokuraturą w ujawnianiu przestępstw

Badanym zadano pytanie: "Założmy, że wie Pan/i/ o popełnieniu jakiegoś przestępstwa. Czy w każdym wypadku był/a/by Pan/i/ skłonny/a/ powiadomić odpowiednie władze /milicję lub prokuraturę/?" Tylko 7,9% odcięło się całkowicie od tego rodzaju działań i nie zamierza powiadomić milicji lub prokuratury o popełnionym przestępstwie. Pełną gotowość współdziałania z tymi organami /zawiadomienie w każdym wypadku/ zgłosiło 35% respondentów, nieco więcej, bo 42,7% wyraziło wprawdzie gotowość współpracy, ale z zastrzeżeniem, że uczyni to tylko w niektórych wypadkach, takich jak:

- ciężkie przestępstwa przeciw zdrowiu i życiu /morderstwa, gwałty, ciężkie pobicia, znęcanie się nad rodziną itp./ - 74,3% zgłaszających warunkową gotowość współpracy,

- kradzieże, napady rabunkowe, włamania - 45,5%,
- przestępstwa gospodarcze, kradzieże mienia społecznego - 14,7%.

- ogólnie przestępstwa o dużej szkodliwości społecznej, przestępstwa kryminalne - 14,1%.

Postawy badanych w znacznym stopniu różnicuje aktywność polityczna. Potencjalną gotowość współpracy w każdym wypadku deklaruje 45,6% członków PZPR, 34,4% osób nie należących do żadnej organizacji politycznej, 27,7% członków b. "Solidarności".

x

x

x

Podsumowując wyniki badań można stwierdzić, że wiedza o tym, czym jest i jak funkcjonuje prokuratura jest nikła i oparta na stereotypach: kojarzy się przede wszystkim ze ściganiem przestępców, prowadzeniem dochodzeń, oskarżaniem przed sądem, a w kategoriach bardziej ogólnych z ochroną interesów państwa. Bardzo rzadko badani postrzegają możliwość obrony przez nią praw jednostki. Większość respondentów ocenia pozytywnie działalność prokuratury, co wyraża się zwłaszcza w dużej aprobacie propozycji kar, jak również w wysokiej ocenie kwalifikacji zawodowych i rzetelności prokuratorów, jest jednak przekonana o braku ich niezawisłości, o różnym w zależności od społecznego usytuowania traktowaniu podejrzanego. Część badanych oskarża prokuratorów o przyjmowanie łapówek i stosowanie brutalnych metod w trakcie przesłuchań. Bardziej krytyczni w swych ocenach są członkowie b. "Solidarności", a przede wszystkim osoby, które z kontaktów z prokuraturą wyniosły wrażenia negatywne.

ANEKS

Charakterystyka społeczno-demograficzna badanej zbiorowości

W badaniu wzięło udział 1498 osób, w tym 52% kobiet i 47% mężczyzn. Średni wiek respondenta wynosił 42 lata. Na wsi mieszkało 39% badanych, w miastach 61%. Przynależność do grup społeczno-zawodowych przedstawia się następująco: inteligencja - 4,3%, pracownicy umysłowi średniego szczebla - 19,3%, pracownicy handlu i usług - 6,4%, robotnicy wykwalifikowani - 19,9%, robotnicy niewykwalifikowani - 7,7%, rolnicy - 10,7%. Prawie połowa badanych pracuje w zakładach państwowych /49,1/, 17% stanowią emeryci i renciści. Do PZPR należy 12% respondentów, do SD 1,4%, do ZSL 3,1%. Przed wprowadzeniem stanu wojennego 25% badanych należało do NSZZ "Solidarność". Bezpośredni kontakt z sądem miała ponad połowa badanych /52,3/, z prokuraturą 22%. Co trzeci z ankietowanych ma znajomych, kolegów lub krewnych związanych z wymiarem sprawiedliwości.